

7. fejezet

Mártonffy Balázs

Az evangéliumi keresztények hatása a külpolitikára, különösen az izraeli kapcsolatokra¹

Bevezetés

Noha ma már „Magyarországon is közismert tény, hogy az Amerikai Egyesült Államok a nyugati kultúrkörön belül az egyik, ha nem a legvallásosabb országnak számít”,² eddigi fejezeteinkben bemutattuk, hogy politikai rendszerének értelmezéséhez is elengedhetetlen a vallás figyelembevétele. Egyes kutatók továbbá úgy vélekednek, hogy a vallás az Egyesült Államokban nemcsak politikai döntések értelmezéséhez fontos, hanem egyenesen előrejelzést is tud nyújtani egyes jövőbeli amerikai külpolitikai döntésekről.³ Ennek a fejezetnek nem tiszte előrejelzést nyújtani, de ezekből is adódik a logikus következtetés, hogy az amerikai külpolitikára is komoly befolyást gyakorol a vallás, és gyakorolnak a vallási csoportok is, köztük az amerikai evangéliumi mozgalom.

Az amerikai evangéliumi mozgalom gyökerei az Egyesült Államokban távolra nyúlnak vissza, és az amerikai külpolitikára gyakorolt hatása sem új keletű jelenség. Egy az Oxfordi Egyetem által kiadott könyv szerzője szerint ez a folyamat már a 19. században elkezdődött,⁴ és egy másik kutató, Mark Amstutz szerint az amerikai evangéliumi mozgalomnak az amerikai

¹ A szerző szeretne köszönetet mondani Doucha Lillának, aki kutatási munkájával nagyban hozzájárult a fejezet létrejöttéhez.

² Pintér Károly: A vallás szerepe az Egyesült Államok múltjában és jelenében. *Századvég*, 18. (2013). 3. 119.

³ Jody C. Baumgartner – Peter L. Francia – Jonathan S. Morris: A Clash of Civilizations? The Influence of Religion on Public Opinion of U.S. Foreign Policy in the Middle East. *Political Research Quarterly*, 61. (2008), 2. 171–179.

⁴ Mark R. Amstutz: *Evangelicals and American Foreign Policy*. Oxford, Oxford University Press, 2013.

külpolitikára gyakorolt hatása a második világháború óta komoly tényezővé vált. Amstutz elemzése szerint azóta az amerikai evangéliumi mozgalom tudatosan igyekezett elérni, hogy saját prioritásai megjelenjenek az amerikai külpolitika vezérlő elvei között.⁵ Komoly múltja mellett az amerikai evangéliumi mozgalom jelenlegi szerepe is sokrétű és szerteágazó, hiszen a mozgalom képviselőit megtalálhatjuk az Egyesült Államok globális szerepvállalásának szinte minden szegmensében.

Tagadhatatlan, hogy az Egyesült Államok külpolitikájának alakulása korszakunk legmeghatározóbb tényezője. A második világháború végével az USA és kihívója, a Szovjetunió, bipoláris rendszerű hatalmi versengése évtizedekre meghatározta a szövetségeseik, illetve a világ szinte összes más országa mozgásterét. Temérdek könyv született már az Egyesült Államok külpolitikai döntéshozatali rendszeréről, illetve ennek a konceptuális megértéséről. Jelenlegi célunk, hogy ennek a komplex halmaznak az értelmezéséhez biztosítsunk egy általánosan használható vázat. Ez a váz pedig olyan alapot nyújt, amelynek keretében egy specifikus ráhatást, konkrétan az amerikai evangéliumi mozgalomnak az amerikai külpolitikára gyakorolt hatását integrált módon tudja majd az olvasó értelmezni.

Az Egyesült Államok külpolitikájának értelmezését először is külpolitikai identitásának megértésével kell kezdeni, ezután pedig két egymástól jól elválasztható elemzési szinten szükséges elemezni. Mind a külpolitikai identításban, mind a két elemzési szinten erőteljesen megjelenik az amerikai evangéliumi mozgalom hatása a külpolitikára, de eltérő módon és módszerek mentén figyelhetjük meg ezt a hatást. A két elemzési szintből az első a makro-, avagy az amerikai nagystratégiai elemzési vonal, ahol az Egyesült Államokat mint nagyhatalmat és állami szereplőt kezeljük. A második pedig az intézményi politikai szint, vagyis az aktuálpolitikai elemzési szint, ahol nem államok, hanem az USA-n belüli intézmények, egyéni döntéshozók és gondolkodásmódjuk a mérvadó. A mozgalom mindegyik esetben két komplementer módon gyakorolja a hatását – közvetlenül érdekei mentén, illetve közvetetten pedig az értékei vonalán.

E fejezet bemutatja az amerikai külpolitikai identitást, illetve a két megközelítésnek a főbb pilléreit, és megvizsgálja, hogy a pillérekre hogyan hat az amerikai evangéliumi mozgalom. Ez a hatás kiemelten látványos, amikor az Egyesült Államok külpolitikájának és a vallásnak az összefonódására gondolunk, de

⁵ Amstutz (2013): i. m.

szintűgy igaz az USA Izrael-politikájára is. Fejezetünk erre is kitér majd, valamint megvizsgálja, hogy beszélhetünk-e önálló hatással bíró zsidó lobbiról, vagy az Egyesült Államok külpolitikája organikus módon lett Izrael-barát.

Az Egyesült Államok külpolitikája mint küldetéstudat

Az amerikai külpolitika értelmezésének kezdetén kötelező az Egyesült Államok identitásának meghatározásáról beszélnünk. Összességében ezen a szinten az amerikai evangéliumi mozgalom leginkább közvetett módon fejtí és fejtette ki hatását a külpolitikára. Ebben az identításban és küldetéstudatban az amerikai evangéliumi mozgalomban is fellelhető értékeket figyelhetünk meg az amerikai külpolitika irányainál, illetve ezek változásánál. Ez az evangéliumi hatás már az Egyesült Államok alapításakor is jelen volt, és azóta váltakozó intenzitású befolyást gyakorol az Egyesült Államok külpolitikájára. Az amerikai evangéliumi mozgalom értékei egyfajta amerikai küldetéstudattal azonosulnak, mivel az Egyesült Államok identitásképeinek integráns eleme az amerikai különlegességtudat (*American exceptionalism*).

Az Egyesült Államok alapításánál már megjelentek azok az értékek, amelyek a tágabb keresztényi közösség számára kiemelten fontosak. Az Egyesült Államok identitásának megértéséhez elengedhetetlen a bibliai gondolkodásmód megértése, mint e könyv több fejezete példázza. Az amerikai különlegességtudat abban gyökerezik, hogy az USA állampolgárai számára az Egyesült Államok más állam és más nemzet, mint a világ többi országa. Az átlag amerikai szemében ez azt jelenti, hogy az általuk keresztény szemléletben létrehozott ország identitásközösséget és küldetesközösséget biztosít, illetve jelent. Továbbá hazát jelent mindazok számára, akik a szabadságban és a demokráciában hisznek. Ez persze leegyszerűsített kép, és gyakran pusztán politikai narratíva, de a különlegességtudat az évszázadok alatt összeforrt az amerikai külpolitika alakításával. Részletesebb elemzések és közvélemény-kutatások azt mutatják, hogy ez a tudat kétélű kard.⁶ Itt nem célunk a különlegességtudattal általánosságban foglalkozni, de az ennek részeként megjelenő küldetéstudat viszont fontos eleme az amerikai külpolitikának is.

Az amerikai külpolitika küldetéstudatának megértését és azt, hogy miként is forr gyakran egybe az amerikai evangéliumi, illetve a tágabb keresztény

⁶ Pew Research Center: *The Problem of American Exceptionalism*. 2006. május 9.

gondolkodásmóddal a külpolitika, nagyban segíti Walter McDougall könyve.⁷ Ez a kötet két identitást különböztet meg az Egyesült Államok számára: az egyik az „ígéret földje,” a másik pedig a „kereszteslovag-állam”. Az „ígéret földje” alatt McDougall, és sok más elemző is, azt érti, hogy az Egyesült Államok általa egyértelműen és univerzálisan jónak tartott értékeket képvisel. Így az USA-ban elterjedt az a gondolkodásmód, hogy az általuk felállított demokráciamodellel pusztán a létezésével vonzó lesz a világ többi állama számára. Ennek az evangéliumi és tágabb kereszténységhez való kapcsolódása evidens, ugyanis a vallások többsége, köztük a kereszténység is, a vallási térítést is prioritásként kezeli. Ugyanennek az identitásképpnek egy másik vetületét jól példázza John Winthropnak, Massachusetts Bay Colony kormányzójának, valamint a puritán gyarmat befolyásos vallási vezetőjének egy elhíresült mondata. Egy 1630-ban tartott beszédében az éppen gyökereket verő amerikai településüket átvitt értelemben „egy hegyre épített városhoz” hasonlította (*a city upon a hill*). Ez az analógia a Bibliából való (Máté 5:14). Ahogy a Biblia írja, egy hegyre épített város nem bújtható el. Látnia kell a világnak, hogy milyen különleges az Egyesült Államok, és fel kell hogy figyeljenek rá.

Ez a két metafora, az „ígéret földje” és a „hegyre épített város”, jól példázza az amerikai külpolitikai identitás egyik felét. Amikor az Egyesült Államoknak éppen ez az identitása volt előtérben, akkor az amerikai külpolitika passzívabb és távolságtartóbb volt. Az USA ilyen periódusai alatt inkább példamutatással igyekezett befolyást gyakorolni a nemzetközi rendszer többi szereplőjére. Az Egyesült Államok mint egy keresztény identitással is rendelkező állam gondolatmenete az volt, hogy ez a modell minden más állam számára is vonzó. Hiszen ha az értékek univerzálisak, és ők az „ígéret földje”, akkor majd mindenki más számára is evidens lesz, hogy az amerikai külpolitika cselekedetei a többség javát is szolgálják. Viszont az amerikai identitásnak van egy másik fele is. Amikor ez a példamutató modell nem váltotta ki a kellő hatást, tehát amerikai érdeksérelemhez vezetett, egy másik identitás tört elő: a kereszteslovag-államé.

A kereszteslovag-állam agresszívabb és expanzívabb amerikai külpolitikát testesít meg.⁸ Ebben az identitásában az amerikai külpolitika terén a demokráciaexport és az amerikai modell más államokra történő áttelepítése figyelhető meg karhatalmilag is. Itt szintén visszaköszön az evangéliumi mozgalom közvetett hatása, de alacsonyabb fokon. A kereszteslovag-állam korszakokban

⁷ Walter McDougall: *Promised Land, Crusader State: The American Encounter with the World Since 1776*. New York, Mariner, 1998.

⁸ McDougall (1998): i. m.

az amerikai álom exportálása kiemelt prioritássá válik az Egyesült Államok számára, amit azonban gazdasági indokok (piacszerzés) és politikai preferenciák (milyen állami berendezkedés legyen más államokban) is meghatároznak. De akár hasonlóság is vonható az evangéliumi mozgalom „térítés” prioritásával is.

Mára a kereszteslovag-állam identitása a külső szemlélő számára az Egyesült Államok katonai beavatkozásaival és arrogáns külpolitikai döntéseivel forrt egybe. A két identitás szinte már-már ciklikus változása viszont a külső szemlélő számára nehezen értelmezhető. Akár olybá is tűnhet, hogy egyazon állam két, egymástól teljesen eltérő módszerű külpolitikája skizofrén önmeghasonlást rejti. Ha viszont ezt a két identitást egy vallási, evangéliumi alapú értelmezési keretbe helyezzük, a dilemma feloldódik: ez nem két külön Amerika, hanem egyazon érme két külön oldala.

Az amerikai keresztény identitást nem hagyják figyelmen kívül az Egyesült Államokon kívül sem. Az ilyen küldetéstudat, főleg, ha hatalommal is párosul, gyakran vált ki negatív érzelmeket a világ többi államában. Itt a szerzők alapvetően a negatív externáliákra gondolnak, tehát hogy milyen járulékos veszteségeket okoztak az Egyesült Államok katonai missziói, például kiemelten az iraki beavatkozás.⁹ Megjegyzendő ugyanakkor, hogy ezek a katonai missziók pusztán részben voltak az amerikai vallási csoportok által elért eredmények; ezeket sokkal inkább az Egyesült Államok általános geopolitikai stratégiája és nemzeti érdeke keretében lehet értelmezni.

Az Egyesült Államok külpolitikájának két elemzési kerete

Ez a kettősség, tehát az amerikai identitás két felének ciklikus változása, lecsapódik az amerikai külpolitikát összefogó úgynevezett nagystratégiában (*grand strategy*) is. A nagystratégia egy állam, leginkább egy nagyhatalom vagy hegemon politikai, gazdasági és egyéb külpolitikai ágazatstratégiáit egybegyűjtő fogalom. Ezeket a nagystratégiákat, illetve a különböző nagystratégiák változásait érezzük Közép-Európában, mert ezek lenyomatai befolyásolják Washington itteni külpolitikáját. Gyakran ezeket a nagystratégiákat egyes elnökök külpolitikai doktrínájához is kötik. A kettő sokszor nagyon hasonló, de a nagystratégia kialakítása túlmutat egy egyn preferenciáin.

⁹ Lee Marsden: *For God's Sake: The Christian Right and US Foreign Policy*. London – New York, Zed Books, 2013.

A nagystratégia célja, hogy az Egyesült Államoknak a nemzetközi rendszerben való mozgásterét maximalizálja. Célja emellett, hogy a nemzeti érdeket leginkább előmozdító, összefogó külpolitikai irányvonalat tudjon kijelölni. Az elmúlt közel nyolcvan évben az Egyesült Államok a nemzetközi rendszer kiépítésébe és a multilaterális intézményekbe (ez alatt a második világháború után létrejött gazdasági és politikai intézményeket, például az ENSZ-t, a WTO-t értjük) komoly erőforrásokat fektetett. Az amerikai nagystratégiák kialakításakor az egyik kiemelt kérdés, hogy mennyit profitál az Egyesült Államok ezekből a nemzetközi intézményekbe helyezett erőforrás-befektetésekből.

A fentiek értelmében az amerikai nagystratégiák arra keresik a választ, hogy mennyit is foglalkozzon az Egyesült Államok a nemzetközi rendszerrel. Az amerikai történelem folyamán alapvetően több, egymástól jól elkülöníthető nagystratégiai irányt lehet megkülönböztetni.¹⁰ Ezek egy képzeletbeli skálán helyezkednek el, ahol a skála egyik vége szerint semennyit sem érdemes az Egyesült Államoknak a nemzetközi rendszerrel és az ennek a játékszabályait fenntartó nemzetközi intézményekkel foglalkoznia. A skála másik vége szerint pedig az Egyesült Államoknak a legfőbb érdeke, hogy az egész rendszert a saját közvetlen dominanciája alá hajtsa.

Az amerikai evangéliumi mozgalom értékalapú politikai megközelítése a skála közepén elhelyezkedő nagystratégiákra fejt ki leginkább hatását, mint például a Trump elnök nevéhez köthető elvi alapú realizmus (*principled realism*) nagystratégiára. Ebben a fogalomban, amelyet az egyik ENSZ-közgyűlésen mondott beszédében emelt ki Trump elnök, evangéliumi eszmék is fellelhetők. A princípiumok, vagyis értékalapú szabályok fenntartása Trump alatt gyakran politikai lépésekben valósult meg. Egy másik tanulmány például azt vizsgálta, hogy Obama elnökségének sikerességét hogyan ítélték meg az eltérő felekezethez tartozó vallási csoportok. Arra a következtetésre jutott, hogy a szekuláris, tehát vallási affiliáció nélküliek és a középutas protestánsok jobban támogatták Obama politikáját, mint az amerikai evangéliumi mozgalom tagjai.¹¹ Így leginkább

¹⁰ Ezek az irányok angolul: *disengagement*; *fortress America*; *prudent restraint*; *defensive engagement*; *principled realism*; *measured multilateralism*; *expanded multilateralism*; *expansive multilateralism*; *offensive engagement*; *domination*.

¹¹ Zeynep Taydas – Cigdem Kentmen – Laura R. Olson: Faith Matters: Religious Affiliation and Public Opinion about Barack Obama's Foreign Policy in the "Greater" Middle East. *Social Science Quarterly*, 93. (2012), 5. 1218–1242.

közvetett hatást és összefonódást figyelhetünk meg az amerikai evangéliumi mozgalom értékei, illetve az Egyesült Államok mint állam nagystratégiai között.

Ha viszont az Egyesült Államokra nem úgy tekintünk, mint a nemzetközi rendszer domináns államára, hanem az államon belülről nézünk a külpolitikát magyarázó indokok keresésekor, akkor úgynevezett intézményi politikáról beszélünk. Ebben az elemzési keretben elsősorban az Egyesült Államokon belüli hatalmi csoportosulásokra gondolunk, amilyenek például az elnök, a Fehér Ház, a Kongresszus vagy a pártok. Ezen intézményi politikai dimenzióban, eltérően a nagystratégiai szinten megfigyelhető közvetett ráhatástól, már közvetlen befolyást gyakorol az amerikai evangéliumi mozgalom. Ebben a megközelítésben az amerikai evangéliumi mozgalom közvetlenül a külpolitikai döntéshozókra és az amerikai külpolitikát meghatározó hatalmi csoportosulásokra fejt ki hatását. Mindezeket az elemzési kereteket mindenekelőtt egy adott ország politikai keretében lehet megfigyelni, és ennek a leglátványosabb példája az Egyesült Államok Izrael-politikája.

Az Egyesült Államok Izrael-politikája

Az amerikai evangéliumi mozgalom szerepe az Egyesült Államok külpolitikájában leginkább látható módon az ország Izrael-politikájában ölt testet. Kutatások bizonyítják, hogy az evangéliumi keresztények konzekvensen erőteljesebb amerikai külpolitikai szerepvállalást preferálnak a Közel-Keleten, valamint azt is, hogy a mozgalom az egyik legnagyobb támogatója Izraelnek:¹² napjainkban szinte el sem lehet képzelni az Egyesült Államok Izrael-politikáját nélküle.

Bár azt gondolhatnánk, hogy Izrael megítélése leginkább aszerint változik az amerikai választópolgár számára, hogy épp milyen külpolitikai döntéseket hoz Tel-Aviv, az amerikai közvélemény gondolkodásmódja Izraelről alapvetően stabil és kiszámítható módon rétegződik. Tanulmányok kimutatták, hogy a vallási meggyőződés, illetve a hit és az elit polarizációja olyan tényezők, amelyek alapján előre megmondható, hogy ki milyen véleményt fog egyes eltérő izraeli külpolitikai cselekedetéről alkotni.¹³ Összességében, történelmileg

¹² Amstutz (2013): i. m. 14.

¹³ Amnon Cavari: Religious Beliefs, Elite Polarization, and Public Opinion on Foreign Policy: The Partisan Gap in American Public Opinion toward Israel. *International Journal of Public Opinion Research*, 25. (2013), 1. 1–22.

és hagyományosan is, az Egyesült Államok választópolgárai konzekvensen erősen támogatják Izraelt.

Az egyik leginkább befolyásos intézményben, az amerikai Kongresszusban is megfigyelhető a pro-izraeli politika. A pro-izraeli hozzáállás alapvetően két-párti támogatottságot élvezett egészen az 1990-es évek végéig: megfigyelhető volt mind a Képviselőházban,¹⁴ mind a Szenátusban.¹⁵ Érdekes módon történelmileg inkább az alsóházi képviselők adtak hangot Izraellel kapcsolatos véleményüknek, a szenátorok csak később alkottak markánsabb véleményt arról, hogy milyen aktív külpolitikát is folytasson az Egyesült Államok Izrael kapcsán. Ez főleg talán annak tudható be, hogy az Egyesült Államok, kiemelten az elnök gyakran az *honest broker*, a becsületes közvetítő szerepét játszotta a közel-keleti békefolyamatokban. Ehhez a Szenátus, különösen a Külügyi Ügyek Bizottsága (*Senate Foreign Relations Committee*) gyakran partnerként viszonyult.

Amíg tehát a képviselőház tagjai belpolitikai és kampánycéljaikhoz is igyekeztek felhasználni az Izraellel kapcsolatban folytatott politikát, addig a szenátorok inkább igyekeztek pártatlanabb hangot megütni. Ez az Egyesült Államokban végbemenő polarizáció hatására mára már szertefoszlott – a felsőházban is pártpolitikai vitákat látunk, pártpolitikai töréspontok mentén. Az 1960-as évektől a pártok egyre jobban eltávolodtak egymástól ideológiailag, és ez az Egyesült Államok Izraellel kapcsolatos külpolitikai preferenciáin is lassanként meglátszott. Ellenben, ahogy az izraeli–palesztin konfliktus egyre véresebbé vált, gyakran vádolták Tel-Avivot az amerikai közmédiában túlkapásokkal. Ez az amerikai Kongresszusra is rányomta a bélyegét, ahol megjelentek az Izraelt halkabban támogató, sőt egy idő után elítélő nyilatkozatok. Ez kiemelten a Demokrata Párt kongresszusi tagjainál volt megfigyelhető. Ennek a pártnak a képviselői kevésbé voltak elkötelezettek a vallási csoportok értékrendje mellett; mint már szó volt róla, a vallási hovatartozás és a keresztény értékrend sokkal magasabb arányban jelenik meg a republikánus képviselők között. Izrael támogatása így mára már inkább a Republikánus Párthoz köthető.

¹⁴ Elizabeth A. Oldmixon – Beth Rosenson – Kenneth D. Wald: Conflict over Israel: The Role of Religion, Race, Party and Ideology in the US House of Representatives, 1997–2002. *Terrorism and Political Violence*, 17. (2005), 3. 407–426.

¹⁵ Elizabeth A. Oldmixon – Beth Rosenson – Kenneth D. Wald: U.S. Senators' Support for Israel Examined through Sponsorship/Cosponsorship Decisions, 1993–2002: The Influence of Elite and Constituent Factors. *Foreign Policy Analysis*, 5. (2009), 1. 73–91.

A vallási csoportok nem pusztán a választott képviselőiken keresztül gyakorolnak hatást az Egyesült Államok Izrael-politikájára: adományok és önkéntesek is ezt a célt szolgálják. A vallási csoportok, köztük az amerikai evangéliumi mozgalom képviselői, gyakran komoly pénzüsszegekkel támogatnak egyes amerikai külpolitikai célokat, sokszor Izraellel kapcsolatosan. Mindezek együttesen azt a látszatot kelthetik, hogy az amerikai evangéliumi mozgalom egyöntetűen gondolkodik Izrael kérdéséről. A valóság azonban ennél komplikáltabb.

Az amerikai evangéliumi mozgalom Izrael-politikája

Az amerikai izraeli lobbistákat hajlamosak a kutatások egyöntetű, monolitikus szereplőként kezelni. Pedig valójában érdekesebb egy tágabb és lazább csoportosulásról beszélni, amelynek tagjai eltérő módon vélekednek egyes Izraelhez kapcsolódó ügyekről.¹⁶ Szinte nincs olyan szakpolitikai kérdés, amelyben a tágabb pro-izraeli csoport összes tagja ugyanolyan véleményen lenne. Még a híres AIPAC (*American Israel Public Affairs Committee*, vagyis az amerikai–izraeli közpolitikai ügyek bizottsága) sem tud mindig egy véleményt formálni kényesebb ügyekről. Magának a csoportnak a hatalma inkább az egyöntetű álláspont látszatának a fenntartásából ered.¹⁷

Ahogy minden csoportban, köztük a vallási csoportokban is, kialakulnak rétegek vagy szárnyak. Gyakran pedig a széleken elhelyezkedők a leghangosabbak, így az evangéliumi mozgalmat az amerikai liberális média is az extrém véleményeket képviselők álláspontjával igyekszik összemosni, politikai érdekek mentén. De mint minden mozgalomnak, az amerikai evangéliumi mozgalomnak is három általános politikai része van, amelyek nagyjából egyenlő részre bomlanak: a bal, a jobb és a középen álló táborokra.¹⁸

Egy másik választóvonal is megtalálható az amerikai evangéliumi mozgalom képviselőinél. Táborain belül az egyének is eltérő módon gondolkodnak a saját evangéliumi egyházi hovatartozásuk identitásáról. Három részre érdemes ezeket

¹⁶ Dov Waxman: *The Israel Lobbies: A Survey of the Pro-Israel Community in the United States. Israel Studies Review*, 25. (2010), 1. 5–28.

¹⁷ Dov Waxman: *The Fracturing of the Pro-Israel Lobby. In Trouble in the Tribe: The American Jewish Conflict over Israel.* Princeton, Princeton University Press, 2016. 147–173.

¹⁸ David P. Gushee: *The Future of Faith in American Politics: The Public Witness of the Evangelical Center.* Waco, Texas, Baylor University Press, 2008.

bontani: vallási hagyomány alapján önmagát odasoroló, saját meggyőződésből önmagát annak valló vagy pedig a kettőt kombináló egyénekre. A három eltérő megközelítés más és más politikai aktivitást sugall a tagoknak.¹⁹ Továbbá az egyik legmarkánsabb külpolitikai kérdésben is eltérés figyelhető meg az evangéliumi mozgalom három része között, amikor is érdekes eredményre jutottak amerikai kutatók a vallás és a katonai beavatkozásokról alkotott vélemények között. A protestánsok és az amerikai evangéliumi mozgalom közötti eltérést abban vélték felfedezni, hogy a (kiemelten a fehér) evangéliumi keresztények megengedőbbek az agresszívabb amerikai katonai beavatkozásokat illetően.²⁰ A kutatók szerint ez azért lehetséges, mert gyakrabban tudják nézeteiket egymással zárt csoportú beszélgetéseken megosztani, így egymás nézeteit hatványozottan erősítik. Természetesen azért is lehet, mert határozottabb véleményt formálnak a csoport tagjai az Egyesült Államoknak a világban betöltött szerepéről.

Végezetül, bár a csoporton belül számottevő eltérések figyelhetők meg, elmondható, hogy a 2001. szeptember 11-i terrortámadások után az amerikai evangéliumi mozgalom vezetői, sokak szerint teljesen jogosan, kemény retorikát kezdtek el alkalmazni az iszlám mint vallás ellen. Az evangéliumi mozgalom által publikált könyvek vizsgálata kimutatta, hogy ez a megkeményedett álláspont mérhető módon tükröződött, és az iszlámot egyre szélsőségesebb és a kereszténységgel szembeállítható vallásként aposztrofálták.²¹ Ez mára tehát egy még erőteljesebb Izrael-barát álláspont felé tolta az amerikai evangéliumi mozgalom képviselőit.

Az Izrael-lobbi befolyása az Egyesült Államok Izrael-politikájára

Az Egyesült Államok Izrael-politikájára gyakorolt amerikai evangéliumi mozgalmi hatás vizsgálata során elérkeztünk a legérzékenyebb, ugyanakkor legfontosabb kérdéshez. Az egyik legjobban tanulmányozott kérdés, hogy az Egyesült

¹⁹ Andrew R. Lewis – Dana Huyser De Bernardo: Belonging without Belonging: Utilizing Evangelical Self-Identification to Analyze Political Attitudes and Preferences. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 49. (2010), 1. 112–126.

²⁰ Ronald E. Brown – R. Khari Brown – Aaron W. Blase: Religion and Military Policy Attitudes in America. *Review of Religious Research*, 55. (2013), 4. 573–595.

²¹ Richard Cimino: “No God in Common:” American Evangelical Discourse on Islam after 9/11. *Review of Religious Research*, 47. (2005), 2. 162–174.

Államok pro-Izrael külpolitikája egy önmagából, tehát belülről organikusan származó tény, vagy pedig külső befolyás hatására lesz egyre erősebben Izrael-barát.

Természetesen minden ország szuverén joga eldönteni, hogy milyen külpolitikát folytat. Az is természetes a modern demokratikus rendszerekben bevett hatalomgyakorlási normákat figyelembe véve, hogy az amerikai evangéliumi mozgalom igyekszik Izrael irányában minél barátságosabb amerikai külpolitikát kieszközölni. A külső ráhatás viszont demokráciaidegen. A kutatókat régóta foglalkoztatja ez a kérdés, de már önmagában a külső és a belső csoportok kiválasztása is problémát okoz.²² Szintúgy nehéz meghatározni, hogy mennyire sikeres, hatásos és hatékony az ilyen lobbizás.

Az egyik nézet teljes egészében belpolitikai tényezők számlájára írja az Egyesült Államok pro-Izrael politikáját. Kiemelten arra gondolnak, hogy a politikai hatalmat képviselők körében egy olyan kritikus tömeg alakult ki az Egyesült Államokban 1991 óta, amely ezt a narratívát teljesen uralni tudja. A csoport tagjai Rynhold könyve szerint a republikánusok, a konzervatívok, az amerikai evangéliumi mozgalom, valamint az ortodox zsidóság.²³

A külpolitikai tényezőket is figyelembe vevők csoportja szerint az Egyesült Államok Izrael-politikája nem magyarázható önmagában csak a demokráciákban elfogadott belső logikák alapján. Két neves politikatudós, John Mearsheimer és Stephen Walt például mára komoly hírnevet szerzett könyve²⁴ szerint ezek a logikák a stratégiai érdekek vagy a morális imperatívuszok, de ezek nem elég indokok. Szerintük igenis elválasztható a külső befolyás, amelyet izraeli lobbinak titulálnak, és az AIPAC mint lobbiszervezet számlájára írnak. Kutatásuk óriási vihart kavart mind tudományos, mind politikai vonalon, ugyanis egyáltalán nem tudták kétséget kizáróan bizonyítani, hogy a lobbizás hatékony volna. Pusztán azt igazolták, hogy a lobbizás igyekezett hatást gyakorolni az Izrael-politikára, és ezt is csak kizárólag a Kongresszus kapcsán.²⁵

Egy harmadik gondolatmenet szerint annyi az identitásbeli hasonlóság, kiemelten a vallási identitásközösség tekintetében, hogy az Egyesült Államoknak

²² Pierre Guerlain: *The Israel Lobby, American Democracy and Foreign Perceptions of the USA. Journal of Public Affairs*, 11. (2011), 4. 372–381.

²³ Jonathan Rynhold: *The Arab-Israeli Conflict in American Political Culture*. New York, Cambridge University Press, 2015.

²⁴ John J. Mearsheimer – Stephen M. Walt: *The Israel Lobby and US Foreign Policy*. KSG Working Paper No. RWP06-011. 2006.

²⁵ Mearsheimer–Walt (2006): i. m. 11.

egyenesen „különleges kapcsolata” van Izraellel.²⁶ Ezt a politikai szakzsargont általában az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság kapcsán szokták használni, ahol a nyelvi, történelmi és vallási múlt is összefonódik. Ugyanakkor, bár az érintett vallások csak a tágabb értelemben vett zsidó-keresztény körben értelmezhető hasonlónak, a két állam osztozik egyfajta küldetésstudatban. Mindketten különlegesnek tartják magukat, akiknek Istentől kapott küldetésük van.

Érdemes még megemlíteni, hogy más amerikai kutatók pedig arra a következtetésre jutottak, hogy ennek a problémakörnek nincs jó feloldása, mivel az Egyesült Államok Izrael-politikájának kérdésében nem lehet a bel- és a külpolitikát egymástól szintisztán elválasztani.²⁷ A 2000-es évekre ugyanis komoly belpolitikai változás bontakozott ki az Egyesült Államok Izrael-politikájában. Egyre több amerikai gondolta úgy, hogy az elhúzódó izraeli–palesztin konfliktust kizárólag egy kétállami megoldás oldhatja fel Izrael és Palesztina között. Ez a javaslat pedig növelte a palesztinok ügyének támogatottságát. Egyes kutatók ugyan ennek a javaslatnak az elterjedését az amerikai választópolgárok között az úgynevezett „arab lobb” számlájára írják, de az izraeli lobbhoz hasonlóan itt is kérdés, hogy mennyire független cselekedetről vagy ráhatásról beszélhetünk, vagy inkább az amerikaiak gondolkodásmódjában beállt organikus változásról.²⁸

Összegzés

Összességében tehát az amerikai evangéliumi mozgalom jelen van az Egyesült Államok külpolitikáját formáló csoportok között, annak szerves része, és hatást is gyakorol rá. Talán a legfontosabb annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy a mozgalom „elhajlítja-e” az USA külpolitikáját. Bár az amerikai evangéliumi mozgalommal szemben kritikusabb szerzők gyakran hajlamosak ezt a mozgalmat az amerikai politikai életet deformáló erőként ábrázolni, de a valóság ennél komplexebb, önmagában az ilyen vádak nem állják meg a helyüket. Az amerikai konzervatív politika és az evangéliumi mozgalom már a társadalom alapvető

²⁶ John J. Mearsheimer – Stephen M. Walt: Is It Love or The Lobby? Explaining America's Special Relationship with Israel. *Security Studies*, 18. (2009), 1. 58–78.

²⁷ Guerlain (2011): i. m.

²⁸ Khalil Marrar: *The Arab Lobby and US Foreign Policy: The Two-State Solution*. London, Routledge, 2008.

építőkockáiban, a családban és az egyénben ötvöződnék.²⁹ Így tehát nem tudunk „el”-hajlásról beszélni, mivel az Egyesült Államok elemi része az evangéliumi mozgalom. Így volt ez már az amerikai társadalom kialakulásánál, és így van ez napjainkban is. Az amerikai külpolitika meghatározásában legitim és szuverén szava van, amelyet a demokratikus rendszeren belül hallatni is tud.

Felhasznált irodalom

- Amstutz, Mark R: *Evangelicals and American Foreign Policy*. Oxford, Oxford University Press, 2013. Online: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199987634.001.0001>
- Bean, Lydia: *The Politics of Evangelical Identity*. Princeton, Princeton University Press, 2014. Online: <https://doi.org/10.23943/princeton/9780691161303.003.0003>
- Baumgartner, Jody C. – Peter L. Francia – Jonathan S. Morris: A Clash of Civilizations? The Influence of Religion on Public Opinion of U.S. Foreign Policy in the Middle East. *Political Research Quarterly*, 61. (2008), 2. 171–179. Online: <https://doi.org/10.1177/1065912907307288>
- Brown, Ronald E. – R. Khari Brown – Aaron W. Blase: Religion and Military Policy Attitudes in America. *Review of Religious Research*, 55. (2013), 4. 573–595. Online: <https://doi.org/10.1007/s13644-013-0120-7>
- Cavari, Amnon: Religious Beliefs, Elite Polarization, and Public Opinion on Foreign Policy: The Partisan Gap in American Public Opinion toward Israel. *International Journal of Public Opinion Research*, 25. (2013), 1. 1–22. Online: <https://doi.org/10.1093/ijpor/edr053>
- Cimino, Richard: “No God in Common:” American Evangelical Discourse on Islam after 9/11. *Review of Religious Research*, 47. (2005), 2. 162–174. Online: <https://doi.org/10.2307/3512048>
- Guerlain, Pierre: The Israel Lobby, American Democracy and Foreign Perceptions of the USA. *Journal of Public Affairs*, 11. (2011), 4. 372–381. Online: <https://doi.org/10.1002/pa.387>
- Gushee, David P.: *The Future of Faith in American Politics: The Public Witness of the Evangelical Center*. Waco, Texas, Baylor University Press, 2008.
- Lewis, Andrew R. – Dana Huyser De Bernardo: Belonging without Belonging: Utilizing Evangelical Self-Identification to Analyze Political Attitudes and Preferences.

²⁹ Lydia Bean: *The Politics of Evangelical Identity*. Princeton, Princeton University Press, 2014.

- Journal for the Scientific Study of Religion*, 49. (2010), 1. 112–126. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2009.01495.x>
- Marrar, Khalil: *The Arab Lobby and US Foreign Policy: The Two-State Solution*. London, Routledge, 2008. Online: <https://doi.org/10.4324/9780203887394>
- Marsden, Lee: *For God's Sake: The Christian Right and US Foreign Policy*. London and New York, Zed Books, 2013.
- Mearsheimer, John J. – Stephen M. Walt: Is It Love or The Lobby? Explaining America's Special Relationship with Israel. *Security Studies*, 18. (2009), 1. 58–78.
- Mearsheimer, John J. – Stephen M. Walt: The Israel Lobby. In *The Domestic Sources of American Foreign Policy: Insights and Evidence*. Lanham, Rowman & Littlefield, 2012. 89–104.
- Oldmixon, Elizabeth A. – Beth Rosenson – Kenneth D. Wald: Conflict over Israel: The Role of Religion, Race, Party and Ideology in the US House of Representatives, 1997–2002. *Terrorism and Political Violence*, 17. (2005), 3. 407–426. Online: <https://doi.org/10.1080/09546550590929246>
- Oldmixon, Elizabeth A. – Beth Rosenson – Kenneth D. Wald: US Senators' Support for Israel Examined through Sponsorship/Cosponsorship Decisions, 1993–2002: The Influence of Elite and Constituent Factors. *Foreign Policy Analysis*, 5. (2009), 1. 73–91. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1743-8594.2008.00084.x>
- Pintér Károly: A vallás szerepe az Egyesült Államok múltjában és jelenében. *Századvég*, 18. (2013). 3. 119–139.
- Rynhold, Jonathan: *The Arab-Israeli Conflict in American Political Culture*. New York, Cambridge University Press, 2015. Online: <https://doi.org/10.1017/CBO9781316146729>
- Taydas, Zeynep – Cigdem Kentmen – Laura R. Olson: Faith Matters: Religious Affiliation and Public Opinion About Barack Obama's Foreign Policy in the "Greater" Middle East. *Social Science Quarterly*, 93. (2012), 5. 1218–1242. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6237.2012.00920.x>
- Waxman, Dov: The Israel Lobbies: A Survey of the Pro-Israel Community in the United States. *Israel Studies Review*, 25. (2010), 1. 5–28. Online: <https://doi.org/10.3167/isf.2010.250104>
- Waxman, Dov: The Fracturing of the Pro-Israel Lobby. In *Trouble in the Tribe: The American Jewish Conflict over Israel*. Princeton, Princeton University Press, 2016. 147–173. Online: <https://doi.org/10.1515/9781400880355-007>